

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/1 2025 s. 26-48, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

KİTÂB-I GÜZÎDE'NİN ANLAM BİLİMSEL ÇÖZÜMÜNDE KAVRAM ALANLARI

Hayrettin YİĞİT*

Geliş Tarihi: 20 Aralık 2024

Kabul Tarihi: 6 Şubat 2025

Öz

Kavram alanı; bir dilin söz varlığında yer alan sözcükleri, bu sözcüklerin zaman içerisinde kazandığı yeni anlamları ve bütün eş dizimlilikleri kapsamaktadır. Anlam bilimi ile sıkı ilişki içerisinde olan kavramlar, dilin ait olduğu milletin kültürüyle ilgili özellikleri yansıtmakta ve dilsel alan oluşturarak o dili kullanan toplumun dünya görüşünü dile getirmektedir. Çalışmada Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde Arapçadan Türkçeye aktarılmış olan *Kitâb-ı Güzîde* adlı eserin Viyana nüshası, sözlük biliminin içerisinde yer alan kavram alanları yönüyle incelenmiştir. Kavram alanlarının konunun ve temanın işlenişine ne şekilde katkı sağladığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca aktarma bir eser olan *Kitâb-ı Güzîde*'de yer alan sözcükler, kökenlerine ve kullanım sıklıklarına göre ayrılmış ve 14. yüzyılda yazılmış olan eserin söz varlığının durumu ortaya çıkarılmıştır. Eserde yer alan isim soylu sözcükler; eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, ortak anlam birimciklerin oluşturduğu kavram alanları ve çağrışım ilişkilerinin oluşturduğu kavram alanlarına göre gruplandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kavram, kavram alanı, anlam bilimi, Eski Anadolu Türkçesi, *Kitâb-ı Güzîde*.

CONCEPTUAL FIELDS IN THE SEMANTIC ANALYSIS OF THE BOOK OF BEAUTY *KİTÂB-I GÜZÎDE*

Abstract

The conceptual field includes all the words in the vocabulary of a language, the new meanings that these words have acquired over time, and all the collocations they form together. Conceptual fields, which are in close relationship with semantics, reflect the characteristics of the culture of the language and express the world view of the society using that language by forming a linguistic field. In this study, the work the Viennese copy of the work called *Kitâb-ı Güzîde*, which was transferred from Arabic to Turkish in the Old Anatolian Turkish Period, was analysed in terms of conceptual fields in lexicology. It is tried to reveal how the conceptual fields contribute to the processing of the subject and theme. In addition, the words in *Kitâb-ı Güzîde*, which is a work of translation, were separated according to their origins and frequency of use, and the state of the vocabulary of the work written in the 14th century was revealed. The noun-derived words in the work were grouped according to the conceptual fields formed by synonyms / near synonyms, conceptual fields formed by words derived from the same root, conceptual fields formed by words belonging to the same field of knowledge, conceptual

* Dr.; Millî Eğitim Bakanlığı, ograsviyigit@gmail.com

fields formed by common semantic units and conceptual fields formed by associative relations.

Keywords: Concept, conceptual field, semantics, Old Anatolian Turkish, *Kitâb-ı Güzide*.

Giriş

İnsanoğlu yaşamı boyunca kazanmış olduğu deneyimlerini düşünce-dil bağlamı içerisinde anlamlandırmakta ve adlandırmaktadır. Bu adlandırmalar sosyal hayat içerisinde bir milletin duygularını, düşüncelerini, hayallerini ve davranış biçimlerini yansıtan sözcüklerle ifade edilmektedir (Vendryes, 2001, s. 21). Zaman içerisinde bu sözcükler zihinde var olan bir yetiyle ortak özellikleri taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren kavramlara dönüşmektedir (Vardar, 1998, s. 132). Sözcükler bu dönüşümü, somut ve soyut olan her şeyi; farkına varma, genelleme, ayırım, tümevarım, tanımlama ve tümdengelim süreçlerinden geçirerek yapmaktadır. Kavramlaştırırken bazen doğadaki nesnelere, değişik durum ve olaylardan, benzerliği olan başka kavramlardan yararlanmakta bazen de kendi kök ve ekleriyle türetmeye gitmektedir (Aksan, 2016, s. 39).

Sözcüklerin içeriği, kendi dışındaki öğelerin yardımıyla belirlenebilmekte ve aynı dil içinde kullanılan yakın kavramları belirten bütün sözcükler karşılıklı olarak birbirini sınırlandırmaktadır. Bir kavramın gerçek anlamda bilinebilmesi ve anlaşılabilmesi için kavramın hangi kelimelerle ilgi içinde olduğu bilinmelidir (Saussure, 1998, s. 169). İnsan zihninde kavramlar farklı özelliklerine göre ayrıştırılıp gruplandırılırken kendi içinde yatay ve dikey bir alan oluşturmaktadır, her sözcük bu alan içerisinde kendine bir yer bulmaktadır. Dil biliminde kavram alanı terimiyle karşılanan bu alan, herhangi bir kavrama yakın, komşu kelimelerle kendisini oluşturan alt anlamlı kelimelerin toplamından oluşmaktadır (Karçığa, 2015, s. 2516). Kavram alanı; bir dilin söz varlığında yer alan bütün sözcükleri, bu sözcüklerin zaman içerisinde kazandığı yeni anlamları ve bir araya gelerek oluşturdukları bütün eş dizimlilikleri (birleşik sözcükler, deyimler, atasözleri) kapsamaktadır. Bu nedenle kuramın adlandırılmasında; alan kuramı, dilsel alan, sözcük alanı, sözlük alanı, sözlüksel alan, anlam alanı ve kavramsal alan terimleri de kullanılmaktadır.

Kavram alanı, Jost Trier tarafından 1931 yılında geliştirilmiştir. Jost Trier; Saussure, R. M. Meyer, Walter Porzig gibi dilbilimcilerin kavram, kavramlaştırma üzerine yapmış olduğu araştırmalardan faydalanarak bu kuramı geliştirmiştir. Dilin anlam boyutuyla ilişkili değerini ortaya çıkarmak amacıyla derebeylik ve evrensellik kavramlarına ait 1200 kelimeyi sözlüksel alan içerisinde incelemiştir. Trier, insanların iletişim sırasında ifade etmiş olduğu kelimeleri tek yönüyle ele almadığını, zikrettiği her kelimenin aynı zamanda zihinde yer alan uzak veya yakın kelimeleri de çağrıştırdığını belirtmiştir. Kelimelerin bu çağrışımlarının, kavram akrabalığı oluşturduğunu belirterek kendi aralarında ve telaffuz edilmiş kelime alanı veya dil işareti içinde organlaşmış bir bütün, bir doku teşkil ettiğini ifade etmiştir. Trier, ayrıca ortak kavram alanına sahip kelimelerin arasında sıkı bir bağ olduğunu ve bunların kelime alanını, kelime grubunu, kelime örtüsünü mozaik misali meydana getirdiğini söylemiştir (Trier, 1969, s. 1). Leo Weisgerber ise Trier'in kavram akrabalığı olarak nitelendirdiği kavram alanı için "kelime ailesi" terimini kullanmıştır. Weisgerber de kelime ailesini, "*Dar manada belirli bir dil servetinde kelime şekline göre birbirine ait kabul edilen bütün kelimeler anlaşılır; geniş manada bir kelime ailesi etimolojik, yani ses şekillerinin menşesine göre birbirine ait bütün kelimeleri kapsar.*" (Weisgerber, 1968, s. 15) şeklinde açıklamıştır.

Kavram alanına ait sınıflandırmalarda araştırmacılara göre farklılıklar görülmektedir. Filizok (2005) kavram alanlarını; eş anlamlı sözcükler, aynı kelime ailesine ait sözcükler, aynı alana ait sözcükler ve aynı kavramı ifade eden sözcükler şeklinde sınıflandırmıştır. Karaağaç; ses birimi alanı, biçim birim alanı, anlam birimi alanı ve dil birimlerinin kullanımları için kullanım alanı tasnifini yapmıştır (2018, s. 86). Gürışık; kavram alanı oluşturan çağrışımsal bağıntıları aynı kökten gelen ögeler, anlamca yakınlığı olan ögeler, biçim benzerliği olan ögeler, ses imgesi açısından yakınlık gösteren ögeler olarak dört farklı açıdan ele almıştır (2013, s. 29-34). Karçığa (2015) kavram alanını; anlam birimcik, çekirdek alan ve çevresel alan, biçim bilgisel alan, çağrışımsal alan, söz varlığı gibi başlıklarda incelemiştir. Yılmaz ve Efe ise kavram alanlarını eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, ortak anlam birimciklerin oluşturduğu kavram alanları, çağrışım ilişkilerinin oluşturduğu kavram alanları başlıkları altında değerlendirmiştir (2019, s. 28).

a. Eş Anlamlı / Yakın Anlamlı Sözcüklerin Oluşturduğu Kavram Alanları: Eş anlamlılık, iki veya daha çok sayıda gösterenin bir tek gösterilene göndermede bulunmasıdır (Kıran ve Eziler Kıran, 2018, s. 345). Eş anlamlı birimlerin aralarında değer farkı ve bire bir örtüşmenin çok az olmasından dolayı bu birimler birbirleri yerine kullanılmamaktadır. Bu nedenle eş anlamlılık büyük oranda yakın anlamlılığa karşılık gelmektedir. Eş anlamlı yapılar, dilin eş anlamlı asıl biçim birimleri, eş işlevli bağlı biçim birimleri, eş anlamlı yapılar ve kalıp sözler düzlemlerinde görülmektedir (Karaağaç, 2018, s. 373-374).

b. Aynı Kökten Türemiş Sözcüklerin Oluşturduğu Kavram Alanları: Aynı kökten türemiş sözcüklerin meydana getirdiği bu alana kelime ailesi de denmektedir (Aksan, 2016, s. 254). Aynı kökten türemiş sözcüklerin alanına yalnızca sözcükler değil yeni anlamlı sözcük öbekleri / eş dizimlilikler de girebilmektedir (Karçığa, 2015, s. 122). Örneğin “su” sözcüğünden türemiş birimler olarak “susamak, suluk, sucu, sulu, susuz, su kuyusu, su şişesi” sözcükleri bir kavram alanı meydana getirmiştir (Yılmaz ve Efe, 2019, s. 28).

c. Aynı Bilgi Alanına Ait Sözcüklerin Oluşturduğu Kavram Alanları: Belli bir alana ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanıdır. Bu kavram alanında söz varlığı içerisinde terim anlamıyla var olan sözcükler bulunmaktadır. Örneğin “kaptan, alabanda, sancak, fora, yelken” sözcükleri denizcilik alanına ait sözcüklerdir.

ç. Ortak Anlam Birimciklerin Oluşturduğu Kavram Alanları: Dilin anlamlı en küçük birimleri anlam birimleridir. Anlam birimcik ise, anlam birimlerin gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özelliklerin her birine verilen addır (Vardar, 1998, s. 19-20). Sözcüklerin anlam birimcikleri anlam ayırıcıları olabilecekleri gibi ortak özellikleri de ifade etmektedir. Örneğin sandalye ve koltuk sözcüklerine bakıldığında; oturmak için, ayaklı, tek kişilik, arkalıklı, sert maddeden yapılmalarıyla bu iki nesnenin ortak özelliklerini oluştururken koltuk göndergesinin sahip olduğu “kolçaklı” anlam birimciği bu nesnelerin anlam ayırıcısı olmuştur (Kıran ve Eziler Kıran, 2018, s. 28). Kavram alanında sözcüklerin ortak anlam birimcikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Örneğin “oturmak” anlam birimciği içerisine sandalye ve koltuk nesnelerinin yanında kanepeler, tabure, puf, bank, sıra, minder gibi başka nesnelere de girmekte ve ortak anlam birimciklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde yer almaktadır (Yılmaz ve Efe, 2019, s. 28).

d. Çağrışım İlişkilerinin Oluşturduğu Kavram Alanları: Bu kavram alanının ses ve anlam olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Ses boyutunda, sözcük kökünde bulunan ortak seslerden ya da sözcüğün türetilişinde kullanılan ses ve biçim benzerliğinden oluşan bir çağrışım ilişkisi vardır. Örneğin “taç, maç, kaç” (Karçığa, 2015, s. 122) sözcükleri arasında sözcük kökünde görülen benzerlik ile “dalgın, azgın, dargın” (Gürışık, 2013, s. 34) sözcüklerinde görülen ses ve biçim benzerliği bu sözcükler arasında çağrışımsal bir ilişki kurmaktadır. Anlam açısından ise genelde bir kavram etrafında o kavramla ilgili akla gelen sözcüklerin meydana getirdiği kavram alanıdır. Örneğin aşk kavramı etrafında âşık, sevgili, vuslat, hasret, gam sözcükleri bir kavram alanı oluşturmaktadır (Yılmaz ve Efe, 2019, s. 29).

1. Yöntem

Bu çalışma *Kitâb-ı Güzîde* adlı eserde kullanılan sözcüklerin kavram alanları içerisindeki yerini ortaya çıkarmak ve dinî kavramların Türkçenin söz varlığı içerisinde nasıl olgunlaşmış yerleştiğini göstermek amacıyla yapılmıştır. *Kitâb-ı Güzîde*'nin Viyana nüshasında yer alan isim soylu sözcükler; eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları, ortak anlam birimciklerin oluşturduğu kavram alanları ve çağrışım ilişkilerinin oluşturduğu kavram alanlarına göre gruplandırılmıştır. Ayrıca eserde yer alan sözcükler kökenlerine ve kullanım sıklıklarına göre tasnif edilmiştir.

Nitel araştırma doğası içinde gerçekleştirilmiş olan çalışmada, doküman analizi kullanılmıştır. Bu yöntem “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 191). Yazılı doküman incelemesi betimsel analiz yöntemiyle yapılmıştır.

2. *Kitâb-ı Güzîde*'de Kullanılan Kavramlar ve Kavram Alanları

Kavram alanı ile anlam bilimi birbiriyle sıkı ilişki içerisinde. Sosyal hayat içerisinde kullanılan her sözcük, anlam yönüyle o dilin ait olduğu milletin kültürü ile ilgili özellikleri yansıtmakta ve bir kavram alanını kaplayan bir dilsel alan oluşturarak bir dünya görüşünü dile getirmektedir (Guiraud, 1999, s. 91). Bir edebî metinde yer alan kavram alanları, özel anlamda kurgusal bir metnin içeriği hakkında bilgi verirken genel anlamda ait olduğu toplumun sosyo-kültürel hayatına ait değerli ipuçlarını ifade etmektedir (Selçuk, 2018, s. 9). Türklerin yüzyıllardır farklı coğrafyalarda farklı kültür ve inanışlarla etkileşim içerisinde olması Türkçenin de kavramlar ve söz varlığı açısından çok zengin bir hazineye sahip olmasını sağlamıştır. Türklere ait ilk yazılı belgeler olan Orhun Yazıtları'ndan günümüze kadar Türkçenin söz varlığı, değişerek ve gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Coğrafi, dinî ve kültürel değişiklikler, Türk dilindeki kavramları derinden etkilemiş ve söz varlığını şekillendirmiştir. Özellikle İslamiyet'in kabulünden sonra dinî, sosyal, kültürel açıdan değişimin en büyük yansıması Türk dilinde olmuş, Türkçede kullanılan sözcük ve kavramlar büyük bir değişim göstermiştir. İslamiyet'in kabulünden sonraki telif ve tercüme eserlerde İslamiyet'e ait birçok Arapça, Farsça kavram Türkçeye girmiştir. Bu kavram dünyasına ait kelimeleri özümseyen Türk milleti daha sonra hayatına uygulamaya başlamıştır. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde İslamiyet'in daha iyi anlaşılması amacıyla yazılan eserlerde bu değişim gözlenmiştir. Bu dönemde Anadolu'da yazılan Behcetü'l-Hadâik fi Mev'izati'l-Halâik, Kıssa-i Yûsuf, Kudûrî Tercümesi, Ferâiz Kitâbı, Mevlânâ'nın bir kısım Türkçe manzumeleri, Kitâb-ı Gunya, Marzubân-nâme Tercümesi, Kitâb-ı Ata-Dede ve Süleymaniye Kütüphanesindeki bir Kur'an tercümesi gibi karışık dilli eserlerde hem

Arapça ve Farsçanın etkisi görülmüş hem de Türkçenin Eski, Batı ve Doğu Türkçelerine ait sözcük ve kavramlarına yer verilmiştir (Korkmaz, 2013, s. 81-82).

Kitâb-ı Güzîde, IX. yüzyılda Ebu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Serahsî tarafından Arapça kaleme alınmış; XIV. yüzyılda Mehmed bin Bâli tarafından Eski Anadolu Türkçesine aktarılmış bir eserdir (Erdem, 1992, s. 5). 46 bâbdan oluşan eser, dinî ve ahlaki konularda bilgi vermektedir. Bu konular açıklanırken ayet, hadis ve kıssalardan, sahabelerin ve sonraki dönem din âlimlerinin sözlerinden, kimi zaman da çeşitli rivayetlerden yararlanılmıştır. Üzerinde çalışma yapılan nüsha Viyana Kütüphanesinde yer almaktadır. Viyana Kütüphanesinin Arapça, Farsça ve Türkçe El Yazma Kataloğu'nun 298. sayfasında 1866. *Güzîde-i Âşikân* başlığı altında tanıtılmıştır. Eksik bâbı bulunmayan nüshanın her bölümünde bir konu açıklanmıştır (Yiğit, 2024, s. 185). Eserin hayata dair pek çok farklı konuyu işlemesi, kullanılan kavramlar açısından çeşitliliği arttırmış ve söz varlığını zenginleştirmiştir.

2.1. Konularına Göre Kavramlar ve Kavram Alanları¹: Eserde işlenen konular, toplumsal ve bireysel olarak insanların bütün hayatına etki eden İslam dininin esaslarını içermektedir. Bu yönüyle eserde kullanılan kavramlar ve kavram alanları çeşitlilik göstermektedir. Metinde isim soylu sözcüklerin temaya yönelik olarak kullanımları ve kavram alanları şu şekilde tasnif edilmiştir:

2.1.1. Bâblarda İşlenen Kavramlar ve Kavram Alanları: Eserin giriş bölümünde ve kırk altı bâbında İslam dininin kuralları anlatılmıştır. İslamiyet'te bireysel ve toplumsal kurallar iman, ibadet ve ahlak kavram alanları içerisinde şekillenmiştir.

İman, “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” anlamındaki Arapça emn (emân) kökünden türemiştir ve “güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak” olarak tanımlanmıştır (Sinanoğlu, 2000, s. 212). Eserde iman kavram alanı içerisinde 9 bâb bulunmaktadır: tevhid, marifetü'l insan, korku (el-ḥavf), ümîz, dünyâyı bilmek (marifet'üd- dünyâ), kendözin bilmek (marifet'ül nefis), şeytânı düşmen bilmek (adaveti'ş-şeytân), kazâyâ râzî olmak (rızâ bi'l-każâ), yakın.

İbadet, “boyun eğme, alçak gönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma” (TS, 1998, s. 1031) anlamlarına gelmektedir. Dinî bir terim olarak “İnsanın Allah'a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar.” (Sinanoğlu, 1999, s. 233) şeklinde tanımlanmıştır. Eserde ibadet kavram alanı içerisinde 23 bâb bulunmaktadır: taḥrî teâlânîḡ muhabbeti, sünnet, namâz tâat kılmak, zikir, ilim istemek, gazilik, ribâ, süçi içenler (uḡûbetü'ş-şâribü'l-ḡamr), emrü'l rızq, dünyâ azluḡı (killetü'd-dünyâ), ölüm (zikrü'l mevt), şabr, şükür, ihlâs, tevbe, dün namâzın kılmak (şevâbu's-salat-ül leyâl), münacat, ibâdet, oruç, mü'min nişanı, vaşiiyet, taḡva.

Ahlak, Arapçada “seciye, tabiat, huy” gibi manalara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. İyi ve kötü huyları, fazilet ve reziletleri ifade etmek üzere kullanılmıştır (Çağrı, 2000, s. 10). Eserde ahlak kavram alanı içerisinde 14 bâb bulunmaktadır: hikmet, cömerdlik, ḡayâ, zina, livâta, maḡrabân, ḡanâat, dilsüz durmak (fazlu's-semt), ḡalkdan ayrulmak (ḡalvet), ucup itmek, naşîḡat, tevâzzu, ḡilm, kendü 'aybın görmek (şuḡul).

¹ <https://sozluk.gov.tr>. 15.9.2024.

2.1.2. Din, İnanç, Kutsallıkla İlgili Kavram Alanı: Din, inanç ve kutsallıkla ilgili kavramlar; Allah'ın isim ve sıfatlarıyla ilgili kavramlar, peygamberlikle ilgili kavramlar, nitelme ve ünvanlarla ilgili kavramlar, melek kavramı, emir-yasak, ödül-cezayla ilgili kavramlar, ibadet, genel ve tasavvufi kavramlar olarak tasnif edilmiştir.

2.1.2.1. Allah'ın İsim ve Sıfatlarıyla İlgili Kavram Alanı: Allah, semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlıktır (TS, 1998, s. 85). Metinde, aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu Allah kavram alanı içerisinde 21 sözcük kullanılmıştır. 17 sözcük Arapça, 3 sözcük Türkçe, 1 sözcük ise Farsçadır.

allah (Ar.) 5, çalap 28, hağ (Ar.) 52, hālīk (Ar.) 4, hālīl (Ar.)1, hākīm (Ar.) 32, hū (Ar.) 5, hūdā (Far.) 2, ilāhī (Ar.) 37, kerem (Ar.) 8, mevlā (Ar.) 3, mu'in (Ar.) 1, rabb (Ar.) 11, rahīm (Ar.) 2, rahmān (Ar.) 3, rahmet (Ar.) 22, rahmetullah (Ar.) 3, tağrı 371, teālā (Ar.) 163, vāhid (Ar.) 3, yarlıgayıcı 1.

Rahīm, rahmān, rahmet aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde dir.

2.1.2.2. Peygamberlikle İlgili Kavram Alanı: Peygamber, Farsça "Allah tarafından haber getiren, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren." (Devellioğlu, 1998, s. 864) anlamındadır. Metinde aynı bilgi alanına ait peygamberlik kavram alanı içerisinde 39 sözcük bulunmaktadır. 38 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsçadır.

ensār (Ar.) 1, hālīl (Ar.) 1, mucizāt (Ar.) 2, mirac (Ar.)1, nebī (Ar.) 2, nübüvvet (Ar.)1, peygamber (Far.) 225, resūl (Ar.) 24, şalavāt (Ar.) 2, şahābe (Ar.) 1, aşhāb (Ar.) 2, sünnet (Ar.)13, şefāat (Ar.) 8, vahiy (Ar.) 6, kerāmet (Ar.) 7, hālīfe (Ar.) 2, dāvūd (Ar.)11, isa (Ar.) 25, mūsa (Ar.) 29, ishāğ (Ar.) 2, ismaīl (Ar.) 2, lūt (Ar.) 2, nūh (Ar.) 2, süleymān (Ar.)10, zekeriyyā (Ar.) 1, muğammed (Ar.) 16 ali (Ar.) 20, āyişe (Ar.) 4, bilāl-i hābeşī (Ar.) 4, ebū cehil (Ar.)1, ebū bekir-şiddīk (Ar.) 5, fātıma (Ar.) 4, oşmān (Ar.) 3, Belkıs (Ar.)1, Berhıyā (Ar.) 1, Kūrān-ı Kerim (Ar.) 133, Tevrīt (Ar.) 5, Zebūr (Ar.) 2, incīl (Ar.) 2.

Peygamberlikle ilgili özel isimler anlam birimciği içerisinde dāvūd (Ar.), isa (Ar.), mūsa (Ar.), ishāğ (Ar.), ismaīl (Ar.), lūt (Ar.), nūh (Ar.), süleymān (Ar.), zekeriyyā (Ar.), muğammed (Ar.), ali (Ar.), āyişe (Ar.), bilāl-i hābeşī (Ar.), ebū cehil (Ar.), ebū bekir-şiddīk (Ar.), fātıma (Ar.), oşmān (Ar.), belkıs (Ar.), berhıyā (Ar.) bulunmaktadır.

Kitap anlam birimciği içerisinde Hz. Muhammed'e indirilen Kūrān-ı Kerim (Ar.), Hz. Musa'ya indirilen Tevrīt (Ar.), Hz. Davud'a indirilen Zebūr (Ar.), Hz. İsa'ya indirilen İncīl (Ar.) yer almaktadır.

Hz. Süleyman ile çağrışım ilişkilerinin oluşturduğu kavram alanı içerisinde Belkıs, Berhıyā isimleri kullanılmıştır.

Hz. Muhammed zamanında yaşayan sahabe ve kişilerle ilgili anlam birimciği kavram alanı içerisinde ali (Ar.) 20, āyişe (Ar.) 4, bilāl-i hābeşī (Ar.) 4, ebū cehil (Ar.)1, ebū bekir-şiddīk (Ar.) 5, fātıma (Ar.) 4, oşmān (Ar.) 3 adları bulunmaktadır.

2.1.2.3. Meleklerle İlgili Kavram Alanı: Melek, "Allah'ın, hâlleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar." (Devellioğlu, 1998, s. 785) olarak tanımlanmıştır. Aynı bilgi alanına ait melek kavram alanı içerisinde 6 sözcük bulunmaktadır. 5 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsçadır.

cebrā'il (Ar.) 21, ferişte / ferişteh (Far.) 24, melekü'l-mevt (Ar.) 6, mikā'il (Ar.) 1, münker / münkir (Ar.) 6, nekīr (Ar.) 6.

perī (Far.) 2, iblīs (Ar.) 35, şeytān (Ar.) 18 olağanüstü varlıklar anlam birimciği kavram alanı içerisindedir.

melekü'l-mevt (Ar.) ve ferişte / ferişteh (Far.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluştuğu kavram alanı içerisindedir.

2.1.2.4. Niteleme ve Ünvanlarla İlgili Kavram Alanı: Bu başlık altında kavramlar İslamiyet'te olumlu çağrışımda bulunan kavramlar ve olumsuz çağrışımda bulunan kavramlar olarak ayrılmaktadır.

2.1.2.4.1. Niteleme ve Ünvanlarla İlgili Olumlu Kavramlar: Niteleme ve ünvanlarla ilgili olumlu çağrışımda bulunan bu kavram alanı içerisinde 32 sözcük bulunmaktadır. 14 sözcük Arapça, 4 sözcük Farsça, 14 sözcük Türkçedir.

ābid (Ar.) 2, dindar (Ar.+ Far.) 2, evliyā (Ar.) 3, gümānsız (Far.+ T.) 1, hayırlı (Ar.+ T.) 1, hāzret (Ar.) 4, kul 143, kulluk 11, muṭma'in (Ar.) 5, mü'min (Ar.) 39, müselmān (Far.) 2, müsliṃat (Ar.)1, müsliṃin (Ar.), müsliṃān (Far.) 21, müsliṃānlık (Far.+ T.) 3, nebī (Ar.) 2, nübüvvet (Ar.) 1, peygamber (Far.) 225, peygamberlik (Far.+T.) 4, riyāsız (Ar.+ T.) 2, şevāb (Ar.) 14, şevāblu (Ar.+ T.) 1, şükür (Ar.) 26, şükürlü (Ar.+ T.) 1, tevbe (Ar.) 49, tevbelü (Ar.+ T.) 1, ümmet (Ar.) 20, ümmetli (Ar.+ T.) 1, yazuksız 2, zāhid (Ar.) 21, zāhidlik (Ar.+ T.) 3, zikürlü (Ar.+ T.) 1.

Türkçe "+II, +IİK, +sIz" yapım ekleri getirilerek kul > kulluk; müsliṃān (Far.) > müsliṃānlık (Far.+T.); peygamber (Far.) > peygamberlik (Far.+ T.); şevāb (Ar.) > şevāblu (Ar.+ T.); şükür (Ar.) > şükürlü (Ar.+ T.); tevbe (Ar.) > tevbelü (Ar.+ T.); ümmet (Ar.) > ümmetli (Ar.+ T.); yazuk > yazuksız; zāhid (Ar.) > zāhidlik (Ar.+ T.) sözcükleri aynı kökten türemiş kavram alanı içerisindedir.

2.1.2.4.2. Niteleme ve Ünvanlarla İlgili Olumsuz Kavramlar: Niteleme ve ünvanlarla ilgili olumsuz çağrışımda bulunan 17 sözcük bulunmaktadır. 8 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 8 sözcük Türkçedir.

dīnsüz (Ar.+ T.) 2, fāsık (Ar.) 2, günāh (Far.), esrüklük 1, günāhlu (Far.+ T.) 2, imānsız (Ar.+ T.) 1, melūn (Ar.)7, münāfık (Ar.)15, münāfıklık (Ar.+ T.) 1, müşrik (Ar.) 3, kāfir (Ar.) 39, kāfirlık (Ar.+ T.) 1, şerr (Ar.) 9, tevbesüz (Ar.+ T.) 1, yalancı 1, zālim (Ar.) 6, zulüm (Ar.) 4.

Türkçe "+II, +IİK, +sIz" yapım ekleri getirilerek aynı kökten türemiş kavram alanı içerisinde dīn (Ar.) > dīnsüz (Ar.+ T.); günāh (Far.) > günāhlu (Far.+ T.); imān (Ar.) > imānsız (Ar.+ T.); münāfık (Ar.) > münāfıklık (Ar.+T.); kāfir (Ar.) > kāfirlık (Ar.+ T.) sözcükleri bulunmaktadır.

2.1.2.5. Emir-Yasak, Ödül-Cezayla İlgili Kavram Alanları: Metinde Allah'ın yapmamızı emrettiği kurallar ve kurallara uyanlara verilen ödüller ile yasakladığı eylemler ve uymayanlara verilen cezalar farklı iki kavram alanı oluşturmaktadır.

2.1.2.5.1. Sevap-Cennet Kavram Alanı: Sevap, "1. Allah tarafından mükāfatlandırılan hareket; hayırlı hareket, hayır işleme." (Devellioğlu, 1998, s. 945) olarak tanımlanmıştır. Cennet, "Dinî inanışlara göre imanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükāfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve

nimetlerle dolu yerdir.” (TS, 1998, s. 395). İslamiyet’e göre bu dünyada insanlar Allah’ın emirlerine uyarak sevap kazanmakta ve ahirette cennete gitmektedir. Metinde sevap-cennet kavram alanı içinde 14 sözcük olarak bulunmaktadır. Bunlardan 4 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 1 sözcük Soğdca, 8 sözcük Türkçedir.

cennet (Ar.) 11, cennetlik (Ar.+ T.) 1, cömerd (Far.) 7, cömerdlüğ (Far.+ T.)1, kevşer (Ar.) 1, uçmak (Soğd.) 43, uçmaklık (Soğd.+ T.)1, şevāb (Ar.) 14, şevāblu (Ar.+ T.) 1, helāl (Ar.) 17, helālīk (Ar.+ T.) 2, riyāsız (Ar.+ T.) 2, yalansız 1, yazuqsız 2.

Türkçe “+II, +IİK” yapım eki getirilerek cennet (Ar.) > cennetlik (Ar.+ T.); cömerd (Far.), cömerdlüğ (Far.+ T.); şevāb (Ar.) > şevāblu (Ar.+ T.); helāl (Ar.) > helālīk (Ar.+ T.); riyāsız (Ar.+ T.); uçmak (Soğd.) > uçmaklık (Soğd.+ T.) sözcükleri aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde.

Cennet (Ar.) ve uçmak (Soğd.) ayrıca eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde.

2.1.2.5.2. Günah-Cehennem Kavram Alanı: Günah, “Allah’ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dinî suç.” (Devellioğlu, 1998, s. 299) olarak tanımlanmıştır. İslamiyet’e göre insanlar, Allah’ın emir ve yasaklarına uymayınca günah işlemekte ve cehenneme gitmektedir. Cehennem, “Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer.” (TS, 1998, s. 391) olarak tanımlanmıştır. Günah-cehennem kavram alanı içerisinde 27 sözcük bulunmaktadır. 16 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 9 sözcük Türkçe, 1 sözcük Soğdcadır.

azāb (Ar.) 26, cehennem (Ar.) 11, esrük 10, gaybet / ğıybet (Ar.) 21, fāsık (Ar.) 2, günāh (Far.) 24, günāhlu (Far.+ T.) 2, ribā (Ar.) 9, yazuḡ 4, yazuḡlu 6, ḡarām (Ar.) 32, küf(ür) (Ar.) 10, livāḡa (Ar.) 5, ḡumār (Ar.) 2, maaśiyyet (Ar.) 6, müşrik (Ar.) 3, kāfir (Ar.) 39, kāfirliḡ (Ar.+ T.) 1, riyā (Ar.) 6, şirk (Ar.) 9, münāfiḡ (Ar.) 15, münāfiḡliḡ (Ar.+ T.)1, yalan 16, ḡamu (Soğd.) 46, ḡamuluḡ (Soğd.+ T.) 2, yalancılık 1, zinā (Ar.) 25.

Türkçe “+CI, +II, +IİK” yapım eki alarak aynı kökten türemiş kavram alanı içerisinde günāh (Far.) > günāhlu (Far.+ T.); yazuḡ > yazuḡlu; kāfir (Ar.) > kāfirliḡ (Ar.+ T.); münāfiḡ (Ar.) > münāfiḡliḡ (Ar.+ T.); ḡamu (Soğd.) > ḡamuluḡ (Soğd.+ T.); yalan > yalancılık sözcükleri bulunmaktadır.

Cehennem (Ar.), ḡamu (Soğd.); günāh (Far.), yazuḡ kavramları eş anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde.

2.1.2.6. İbadetle İlgili Kavram Alanı: İbadet, “Allah’ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma.” (Devellioğlu, 1998, s. 401). Eserde ayrı bir bâb olarak ele alınan ibadetin, aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 23 bâb ve 30 sözcük bulunmaktadır. 26 sözcük Arapça, 4 sözcük Farsçadır.

İbadetle ilgili bâblar: taḡrı teālāniḡ muhabbeti, sünnet, namāz (ḡāat kılmak), zikir, ilim istemek, gazilik, ribā, süçi içenler, emrū’l rızık, dünyā azluḡı, ölüm, zikrū’l mevt, şabr, şükür, ihlās, tevbe, dün namāzın kılmak, münacat, ibādet, oruç, mü’miḡ nişanı, vaśiyyet, taḡva.

ibādet (Ar.) 13, ihlās (Ar.) 22, sipās (Far.) 1, şük(ür) (Ar.) 36, ḡāat (Ar.) 98, tevbe (Ar.) 36, tevvekkül (Ar.) 17, zikir (Ar.) 27, namāz (Far.) 73, ābdest (Far.) 4, āmīn (Ar.) 9, farz (Ar.) 7, mescid (Ar.) 7, müezzīn (Ar.) 2, münācāt (Ar.) 9, rekat (Ar.) 1, rükū (Ar.) 5, secde (Ar.) 17, süre

(Ar.) 2, sücüd (Ar.) 4, tahâret (Ar.) 6, tekbîr (Ar.) 5, tesbîh (Ar.) 1, oruç (Far.) 19, şahûr (Ar.) 1, şavm (Ar.) 1, zekât (Ar.) 18, şadağa (Ar.) 12, hac (Ar.) 6, tâat (Ar.)16.

Namaz anlam birimciği kavram alanı içerisinde namâz (Far.), âbdest (Far.), âmîn (Ar.), farz (Ar.), mescid (Ar.), müezzîn (Ar.), münâcât (Ar.), rekat (Ar.), rükû (Ar.), secde (Ar.), süre (Ar.), sücüd (Ar.), tahâret (Ar.), tekbîr (Ar.), tesbîh (Ar.) sözcükleri yer almaktadır.

Oruç anlam birimciği kavram alanı içerisinde oruç (Far.), şahûr (Ar.), şavm (Ar.) sözcükleri vardır. Bunlardan oruç (Far.) ve şavm (Ar.) ayrıca eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisindedir.

Zekât anlam birimciği kavram alanı içerisinde zekât (Ar.) ve şadağa (Ar.) sözcükleri yer alır.

2.1.2.7. Din ve Tasavvufla İlgili Kavram Alanı: Bu kavram alanı içerisinde yer alan kelimeler İslamiyet ve tasavvuf içerisinde kullanılan kavramlardır. Tasavvuf, Türkçe Sözlük'te "Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım." (1998, s. 265) olarak tanımlanmıştır. Kavram alanı içinde 44 sözcük yer almaktadır. 41 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 2 sözcük Türkçedir.

âhîret (Ar.) 4, amel (Ar.) 26, âyet (Ar.) 45, ayne'l- yakîn(Ar.) 3, bayrâm 1, bedir (Ar.) 1, bidat (Ar.) 3, bîdadlıg (Ar.+ T.) 1, dîn (Ar.) 27, duâ (Ar.) 21, farîza (Ar.) 16, furkân (Ar.)1, hamd (Ar.) 2, haqka'l-yakîn (Ar.) 3, hayır (Ar.) 16, hidâyet (Ar.)3, huşû (Ar.) 3, illiyyin (Ar.)1, îmân (Ar.) 22, inâyet (Ar.) 3, islâm (Ar.) 6, istiğfar (Ar.) 6, kader (Ar.) 4, kazâ (Ar.) 13, kefare (Ar.) 5, kıyâmet (Ar.) 35, kurbet (Ar.) 2, lanet (Ar.) 5, mabûd (Ar.) 2, mağfiret (Ar.) 1, mahlûk (Ar.) 6, mahlûkât (Ar.) 1, mezheb (Ar.) 1, puğ (Far.) 5, nasûh (Ar.) 3, nusret (Ar.) 6, sırât (Ar.) 9, şâkird (Ar.)2, şâkirtlik (Ar.+ T.) 1, taqvâ (Ar.)3, tevhid (Ar.)16, tevekkül (Ar.) 15, vâcib (Ar.) 2, zühd (Ar.) 3.

Bazı sözcükler Türkçe "-IIK" yapım eki almıştır. bidat (Ar.) > bîdadlıg (Ar.+ T.) ; şâkird (Far.) > şâkirtlik (Far.+ T.) aynı kökten türemiş kavram alanı içerisindedir.

2.1.3. Zaman Kavram Alanı: Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre ile ilgili kavramları karşılayan adlar; zaman kavram alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Toplam 27 sözcükten 8 sözcük Arapça, 4 sözcük Farsça, 15 sözcük Türkçedir.

ara 1, dem (Far.) 2, rûzigâr / rûzgâr (Far.) 4, sâat (Ar.) 8, süre 1, vade (Ar.) 17, vakit / vaqt (Ar.) 24, aḥşâm 1, ay 12, dün / tün 34, gece / gice 8, irte 3, faşl (Ar.) 1, hazân (Far.) 1, gün 115, rûz (Far.) 17, ikindü 1, seher (Ar.) 5, yarın 7, yatsu 1, yıl 22, yıllık 4, eyyâmu'l-beyz (Ar.) 3, kadir gicesi (Ar.+T.) 1, cuma (Ar.) 1, ramazân (Ar.) 7, şevvâl (Ar.)1.

Zamân (Ar.), ara, dem (Far.), rûzigâr / rûzgâr (Far.), sâat (Ar.), süre, vade (Ar.), vakit / vaqt (Ar.); dün / tün, gece / gice; gün / rûz (Far.) sözcükleri eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde kullanılmıştır.

Takvim anlam birimciği alanı içerisinde aḥşâm, ay, dün / tün, gece / gice, irte, faşl (Ar.), hazân (Far.), gün, rûz (Far.), ramazân (Ar.), şevvâl (Ar.), cuma (Ar.), ikindü, seher (Ar.), yarın, yatsu, yıl, yıllık kelimeleri bulunmaktadır.

Türkçe "+düz (Gülensoy, 2007, s. 396), +IIk" yapım eki olarak aynı kökten türemiş kavram alanı içerisinde gün > gündüz; yıl > yıllık sözcükleri bulunmaktadır.

Oruç çağrışım ilişkilerinin oluşturduğu kavram alanı içerisinde eyyāmu'l-beyz (Ar.), kadir gicesi (Ar.+ T.), ramazān (Ar.), şevvāl (Ar.) kelimeleri bulunmaktadır.

2.1.4. Gök Bilimi (Astronomi) ile İlgili Kavram Alanı: Gök cisimlerinin konumları, gökyüzü unsurları ve atmosferde meydana gelen birtakım olayları ve etkilerini ilgilendiren sözler bu başlık altında aktarılmıştır. Aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 14 sözcük bulunmaktadır. Bunlardan 3 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 10 sözcük Türkçedir.

ālem (Ar.) 3, 'arş (Ar.) 4, ay 2, cihān (Far.) 11, dünyā (Ar.) 109, gök 27, güneş 2, yıldız 1, bulut 2, dolu 1, qar 1, yağmur 7, yel 2, yıldırım 3 sözcükleri bulunmaktadır.

ālem (Ar.), cihān (Far.), dünyā (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde kullanılmıştır.

Hava olayları anlam birimciği kavram alanı içerisinde bulut, dolu, qar, yağmur, yel, yıldırım sözcükleri kullanılmıştır.

2.1.5. Coğrafyayla İlgili Kavram Alanı: Çalışmada ele alınan metinde saptanan kara ve su kütlelerinin yeryüzünde meydana getirdiği fiziksel oluşumlar coğrafyanın kavram alanı içinde değerlendirilmiştir. Aynı bilgi alanı içerisinde coğrafya kavram alanında 18 sözcük kullanılmıştır. 3 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 14 sözcük Türkçedir.

aqarşu 1, ateş (Far.) 2, daş 7, qaya 1, od / ot 21, şu 21, tobraq 5, deñiz 5, dere 2, mekān (Ar.) 1, yir 63, maħalli (Ar.+ T.) 1, beriyye (Ar.) 5, dağ / tağ 2, in 2, mağara (Ar.) 1, yazı 1, yiryüzi 2.

Mekān (Ar.), yir, maħalli (Ar.+ T.); ateş ile ot / od ve in ile mağara (Ar.) sözcükleri eş anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisindedir.

Su kütlesi anlam birimciği kavram alanı içerisinde aqarşu, deñiz, dere sözcükleri vardır.

Kara kütlesi anlam birimciği kavram alanı içerisinde daş, qaya, tobraq, yir, beriyye (Ar.), dağ / tağ, in, mağara (Ar.), yazı, yiryüzi sözcükleri bulunmaktadır.

Anāsır-ı erbaa anlam birimciği kavram alanı içerisinde ateş (Far.), od / ot, şu, tobraq sözcükleri vardır.

2.1.6. Hayvanlarla İlgili Kavram Alanı: Hayvan adları, hayvanların insanlarla olan münasebetlerine göre; evcil hayvanlar, yabani hayvanlar, böcekler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Ayrıca hayvanlara ait organ adları ile hayvanların barınma, beslenme gibi durumlarını anlatan sözler hayvanlara özgü durum anlam birimciği alanında değerlendirilmiştir. Bu alanla ilgili toplam 27 sözcük kullanılmıştır. Bunlardan 2 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 23 sözcük Türkçedir.

at 1, buzāgu 1, deve 5, eşek 1, inek 4, it 1, katır 1, koyun 4, tāzı (Far.) 1, arslan 1, dilki 3, ilan 1, kırt 2, kuş 9, kuzgun 1, maymun (Ar.) 2, sağan 1, toñuz 4, çekürge 1, kırt 2, siñek 2, cānāvar (Far.) 4, depne 1, qanad 1, qurbān (Ar.) 1, yavru 3, yumurda 2.

Evcil hayvanlar anlam birimciği alanı içerisinde at, buzāgu, deve, eşek, inek, it, katır, koyun, tāzı (Far.) sözcükleri bulunmaktadır.

Yabani hayvanlar anlam birimciği alanında arslan, dilki, ilan, kırt, kuş, kızgun, maymun (Ar.), sağan, toğuz sözcükleri vardır.

Böcek anlam birimciği kavram alanında çekürge, kırt, sipek sözcükleri vardır.

Hayvanlara özgü durum anlam birimciği alanında cānāvar (Far.), depne, kanad, kırbān (Ar.), yavru, yumurda sözcükleri bulunmaktadır.

2.1.7. Bitkiler ile İlgili Kavram Alanı: Bitkiler kavram alanı içerisinde 13 sözcük değerlendirilmiştir. 1 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 11 sözcük Türkçedir.

Bitki kavram alanı içerisinde ağaç 9, nebat (Ar.) 2, budag 1, dal 2, kök 1, yaprak 4, ot 3, arpa 1, buğday 4, ekin 4, sır (Far.) 1, tahıl 7, yemiş 10 bulunmaktadır.

Bitki bölümleri anlam birimciği kavram alanında budag, dal, kök, yaprak sözcükleri bulunmaktadır.

Tarım ürünleri anlam birimciği kavram alanında arpa, buğday, ekin, sır (Far.), tahıl, yemiş sözcükleri vardır.

2.1.8. Madenle İlgili Kavram Alanı: Metinde geçen, yer kabuğunun içinde doğal etkenlerle oluşan ve ekonomik yönden değer taşıyan mineralleri karşılayan altun 18, demür 4 sözcükleri maden kavram alanı içindedir.

2.1.9. İnsan Bedeniyle İlgili Kavram Alanı: İnsan bedeniyle ilgili kavram alanında 50 sözcük bulunmaktadır. 6 sözcük Arapça, 4 sözcük Farsça, 40 sözcük Türkçedir.

ağ(ı)z 9, ayak 12, bağır 1, beden (Ar.) 1, göğ(ü)s 2, parmak 1, bātın (Ar.) 1, karın 9, bel 6, beñ(i)z 1, şüret (Ar.) 7, yüz 27, bogaz 1, boy 2, boy(u)n 4, bur(u)n 3, damar 1, deri 1, dil 32, diş 2, diz 2, dudag 1, dübür (Ar.) 1, el 39, endām (Far.) 4, gözyaşı, ten (Far.) 56, vücūd (Ar.) 1, et 8, göz 24, ilig 1, kan 3, hūn (Far.) 1, kaş 1, kol 1, kulağ 2, saç 5, saçal 3, süñük 1, ağı 1, ayaksız 2, dermān (Far.) 1, şifā (Ar.) 3, dilsüz 3, elsüz 2, esrüklük 1, gözsüz 3, hasta (Far.) 3, hastalık (Far.+ T.) 1, kötürüm 1, şayru 6.

Eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde endām (Far.), ten (Far.), vücūd (Ar.); beñ(i)z, şüret (Ar.), yüz; bağır, göğ(ü)s; bātın (Ar.), karın sözcükleri bulunmaktadır.

Vücut salgıları anlam birimciği kavram alanı içerisinde metinde kan 3, gözyaşı, hūn (Far.) sözcükleri vardır. Kan ve hūn (Far.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde de değerlendirilmektedir.

Beden sağlığı anlam birimciği kavram alanı içerisinde ağı, ayaksız, dermān (Far.), şifā (Ar.), dilsüz, elsüz, esrüklük, gözsüz, hasta (Far.), hastalık (Far.+ T.), kötürüm, şayru sözcükleri bulunmaktadır.

Eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde dermān (Far.), şifā (Ar.); hasta (Far.) şayru sözcükleri bulunmaktadır.

Aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde hasta (Far.)> hastalık (Far.+ T.) sözcükleri bulunmaktadır.

2.1.10. Gündelik Yaşantı Ögeleriyle İlgili Kavram Alanı: Bu kavram alanı içerisine insanların gündelik yaşantılarına ait beslenme, giyim, eşya, miktar, ölçü, uzunluk, yer-yön, ticaret, kent, konutla ilgili sözcükler girmektedir.

2.1.10.1. Beslenmeyle İlgili Kavram Alanı: Beslenmeyle ilgili aynı bilgi kavram alanı içerisinde 16 sözcük bulunmaktadır. 9 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 6 sözcük Türkçedir.

aş 11, taām (Ar.) 5, yemek 1, sofrā 1, azıq / azuq 4, kifāf (Ar.) 4, lezzet (Ar.) 2, loqma (Ar.) 5, nimet (Ar.) 31, perhīz (Far.) 10, rız(ı)q (Ar.) 43, süci 27, şarāb (Ar.) 4, hāmır (Ar.) 1, südl, şerbet (Ar.) 2.

Eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde aş, taām (Ar.), yemek, sofrā; süci, şarāb (Ar.), hāmır (Ar.) sözcükleri bulunmaktadır.

2.1.10.2. Giyimle İlgili Kavram Alanı: Giyimle ilgili aynı bilgi kavram alanı içerisinde 7 sözcük bulunmaktadır. 4 sözcük Arapça, 3 sözcük Türkçedir.

asā (Ar.) 1, asbāb 1, don / ton 6, geysi 1, harīr (Ar.) 1, hīlat (Ar.)1, kumāş (Ar.) 1.

2.1.10.3. Eşyayla İlgili Kavram Alanı: Eşya ile ilgili aynı bilgi kavram alanı içerisinde 19 sözcük bulunmaktadır. 5 sözcük Arapça, 6 sözcük Farsça, 8 sözcük Türkçedir.

bağ 1, beşik 1, çırağ (Far.) 1, iplüg 1, kadeh (Ar.) 1, kapu 11, kitāb (Ar.)12, nesne 132, perde (Far.) 2, terāzü (Far.) 4, yük 4, cevāhir (Ar.) 1, gevher (Far.) 2, çini (Far.) 1, koşu 5, misk (Ar.) 2, tāk (Far.) 2, yüzük 3, zīnet (Ar.) 1.

Süs eşyasıyla ilgili anlam birimciği kavram alanında cevāhir (Ar.), gevher (Far.), çini (Far.), koşu, misk (Ar.), tāk (Far.), yüzük, zīnet (Ar.) sözcükleri vardır.

Eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde cevāhir (Ar.), gevher (Far.); koşu, misk (Ar.) bulunmaktadır.

2.1.10.4. Miktar, Ölçü, Uzunluk Kavram Alanı: Miktar, ölçü, uzunlukla ilgili aynı bilgi kavram alanı içerisinde 23 sözcük bulunmaktadır. 9 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 12 sözcük Türkçedir.

aded (Ar.) 1, ağır 2, ağırlıq 2, büyük 2, çok 44, üküş 21, derece (Ar.) 7, derecāt (Ar.) 2, mertebe (Ar.) 3, dirhem (Ar.) 1, eksük 7, ırāq 13, kat 28, katre (Ar.) 3, kerre (Ar.)1, kez 15, defa (Ar.)1, küçük 1, pāre (Far.) 1, zerre (Ar.) 2, dane (Far.) 1, yarım / yaru 2, yüksek 2.

Çok, üküş; derece (Ar.), mertebe (Ar.); kerre (Ar.), kez, defa (Ar.); pāre (Far.), zerre (Ar.), dane (Far.) sözcükleri eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisindedir.

derece (Ar.)> derecāt (Ar.) ve Türkçe “+IİK ” yapım ekiyle türemiş olan ağır > ağırlıq; uzun > uzunluq sözcükleri aynı kökten türemiş kavram alanları içerisindedir.

2.1.10.5. Yer-Yön Adlarıyla İlgili Kavram Alanı: Yer-yön adlarıyla ilgili aynı bilgi kavram alanı içerisinde 22 sözcük bulunmaktadır. 2 sözcük Arapça, 20 sözcük Türkçedir.

alt 3, ara 16, ard 2, arqa 1, aşığa / aşığı 8, baş 21, daşra / taşra3, dib 1, girü 21, iç 39, içre 32, içeri 1, kıble (Ar.) 1, mağrib (Ar.) 1, öñ 4, sağ 3, şol 2, üst 3, üzre 15, yan 2, yöre 1, yukaru 3.

Ard, arka, girü; alt, dib sözcükleri eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisindedir.

Türkçe “-re” yapım ekiyle iç > içre > içerü aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisindedir.

2.1.10.6. Ticaretle İlgili Kavram Alanı (Mal, Mülk, Servet, Takas, Para, Refah):

Ticaretle ilgili aynı bilgi kavram alanı içerisinde 22 sözcük bulunmaktadır. Bunlardan 5 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 15 sözcük Türkçedir.

ağçe 2, altun 18, altınlıg 3, bahā (Far.) 2, bay 8, baylık 14, bāzırgān (Far.) 2, bāzırgānlık (Far. + T.) 2, berekāt / bereket (Ar.) 6, borç 2, didem1, fuḡarā 1, harçluğ 1, ḡazīne (Ar.) 5, iş 53, māl (Ar.) 45, metā (Ar.) 3, milket (Ar.) 2, varlık 3, yarmağ 16, yoğsul 3, yoğsullıg 8.

māl (Ar.), varlık, metā (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisindedir.

Türkçe “+IKK” yapım ekiyle bāzırgān (Far.) > bāzırgānlık (Far.+T.), altun > altınlıg; bay > baylık; yoğsul > yoğsullıg aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.10.7. Kent, Konutla İlgili Kavram Alanı: Aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kent, konutla ilgili kavram alanı içerisinde 11 sözcük bulunmaktadır. Bunlardan 3 sözcük Arapça, 4 sözcük Farsça, 4 sözcük Türkçedir.

anbār (Far.) 1, dergāh (Far.) 1, dükkān (Ar.) 1, ev 17, il 2, hücre (Ar.) 1, imāret 2, maḡalle (Ar.) 1, şeh̄r (Far.) 4, otluk 1, sarāy (Far.) 5.

2.1.11. Birey, Toplumla İlgili Kavram Alanı: Metinde tanımlanan bireysel ve toplumsal özellikler; yaşam, ölüm, fiziksel ihtiyaçlar, yaradılış, insan; toplumsal yaşam, akrabalık, tutsaklık, ünvan, meslek şeklinde başlıklara ayrılarak sınıflandırılmıştır.

2.1.11.1. Yaşamla İlgili Kavram Alanı: Yaşamla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 9 sözcük bulunmaktadır. Bunlardan 3 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 5 sözcük Türkçedir.

cān (Far.) 34, cānlu (Far + T.) 2, diri 6, dirlik 10, kāhel (Ar.) 1, nefis (Ar.) 25, ömr (Ar.) 7, sāğ 1, yaş 5.

Cānlu (Far. + T.), diri, sāğ; dirlik, öm(ü)r (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisindedir.

Türkçe “+II, +IKK” yapım ekleriyle cān > cānlu, diri > dirlik sözcükleri türetilmiş ve aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.11.2. Ölümle İlgili Kavram Alanı: Ölümle ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 19 sözcük bulunmaktadır. 8 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 9 sözcük Türkçedir.

cānsız (Far.+ T.) 1, ecel (Ar.) 1, ġarğ (Ar.) 1, ölüm 32, helāk (Ar.) 8, rahmetlü (Ar.+ T.) 2, şehādet (Ar.) 13, şehīd (Ar.) 6, şehīdlik (Ar.+ T.) 1, cenāze 3, defn (Ar.) 2, feryād (Far.) 7, ġür (Far.) 10, kefen (Ar.) 2, ölü 6, sağı 1, sağıcı 1, vaşiyet (Ar.) 6, yas 1.

Türkçe “+cI, +II, +IIK, +sIz” yapım ekleriyle cānsız (Far.+ T.), rahmetlü (Ar.+ T.), şehīd (Ar.) > şehīdlik (Ar.+ T.), saġu > saġucu sözcükleri türetilmiş ve aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

Öl- anlam birimciğinin kavram alanı içerisinde cānsız (Far.+ T.), ecel (Ar.), ölüm, ölü, helāk (Ar.), rahmetlü (Ar.+ T.), şehādet (Ar.), şehīd (Ar.), şehīdlik (Ar.+ T.), cenāze bulunur.

Rahmetlü (Ar.+ T.), şehādet (Ar.), şehīd (Ar.), şehīdlik (Ar.+ T.) ölümle ilgili olumlu çağrışımda bulunan kavramlardır.

2.1.11.3. Fiziksel İhtiyaçla İlgili Kavram Alanı: Fiziksel ihtiyaçla ilgili aynı bilgi alanına ait kavram alanı içerisinde 5 sözcük bulunmaktadır. 1 sözcük Arapça, 4 sözcük Türkçedir.

açlık 6, cima (Ar.) 4, susuzluk 2, uyku 3, tok 2.

Türkçe “+IIK, +sIz, +gU” yapım ekleriyle açlık, susuzluk, uyku aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.11.4. Yaradılışla İlgili Kavram Alanı: Yaradılışla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 19 sözcük bulunmaktadır. 12 sözcük Arapça, 3 sözcük Farsça, 4 sözcük Türkçedir.

ādet (Ar.) 1, arzū (Far.) 1, dermān (Far.) 1, güç 3, hāl (Ar.) 13, hayz (Ar.) 2, hilm (Ar.) 9, huy (Far.) 4, kuvvet (Ar.) 6, sīfāt (Ar.) 1, tākāt (Ar.) 1, vaşf (Ar.) 1, miskin (Ar.) 2, miskinlik (Ar.+ T.) 2, şabır (Ar.) 54, şabırlık (Ar.+ T.) 1, şabırlu (Ar.+ T.) 3, şālih (Ar.) 4, tevażzu (Ar.) 1.

Dermān (Far.), güç, tākāt (Ar.), kuvvet (Ar.); ādet (Ar.), huy (Far.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

Türkçe “+II, +IIK” yapım ekleriyle miskin (Ar.) > miskinlik, şabır (Ar.) > şabırlık (Ar. + T.) > şabırlu (Ar. + T.) aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.11.5. İnsanla İlgili Kavram Alanı: İnsanla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 5 sözcük bulunmaktadır. 3 sözcük Arapça, 2 sözcük Türkçedir.

adam (Ar.) 2, ādem (Ar.) 3, insān (Ar.) 1, kişi 116, zāt (Ar.) 1.

Ādem (Ar.), kişi, insān (Ar.), zāt (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.11.6. Toplumsal Yaşamla İlgili Kavram Alanı: Toplulukla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 12 sözcük bulunmaktadır. 9 sözcük Arapça, 3 sözcük Türkçedir.

aşhāb (Ar.) 2, cem (Ar.) 5, cemāat (Ar.) 22, ehl (Ar.) 17, ekābir (Ar.) 1, halk (Ar.) 55, kavm (Ar.) 8, koņşı 8, koņukluk 2, meclis (Ar.) 4, sürü 1, ziyāret (Ar.) 3.

Cem (Ar.) 5, cemāat (Ar.), ehl (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.11.7. Akrabalıkla İlgili Kavram Alanı: Akrabalıkla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 19 sözcük bulunmaktadır. 3 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 14 sözcük Türkçedir.

ana 15, ata 12, ‘avrat (Ar.) 56, avratluğ (Ar.+ T.) 1, ayāl (Ar.) 1, er 45, eren 2, erkek 1, ferzend (Far.) 1, ferzendük (Far.) 4, h̄atun 1, h̄ısım 3, ibn (Ar.) 19, qardaş 2, qarındaş 4, kız 3, koca 5, oğul 15, oğlan 34, oğlancuk 5.

‘Avrat (Ar.) , avratluğ (Ar.+T.), h̄atun; ferzend (Far.), ferzendük (Far.), ibn (Ar.), oğul 15, oğlan 34, oğlancuk; qardaş, qarındaş; er, eren, erkek eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde.

Türkçe “+II, +IIK, +An, +cUK” yapım ekleriyle ‘avrat (Ar.) > avratluğ (Ar.+ T.); oğul > oğlan > oğlancuk; er > eren > erkek aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.11.8. Tutsaklıkla İlgili Kavram Alanı: Tutsaklıkla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 5 sözcük bulunmaktadır. 1 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 2 sözcük Türkçedir.

h̄alāyık (Ar.) 1, qaravaş 5, kul 119, zencir (Far.) 3, zindān (Far.) 1.

2.1.11.9. Ünvanla İlgili Kavram Alanı: Ünvanla ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 6 sözcük bulunmaktadır. 2 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 2 sözcük Türkçedir.

Ad 8, beg 1, fir‘avn (Ar.) 7, pādīshāh (Far.) 22, server (Far.) 1, sultān (Ar.) 5 eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde.

2.1.11.10. Meslekle İlgili Kavram Alanı: Meslekle ilgili aynı bilgi alanına ait sözcüklerin oluşturduğu kavram alanı içerisinde 8 sözcük bulunmaktadır. 2 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 5 sözcük Türkçedir.

bakıcı 1, sağucı 1, tapucu 1, tımārcı (Far.+ T.) 1, demürce 2, çobān (Far.) 5, celeb (Ar.) 1, kaśśāb (Ar.) 11.

2.1.12. İletişim, Etkileşimle İlgili Kavram Alanı: Metinde insanların duygu, düşünce veya bilgileri çeşitli yollarla başkalarına aktarma ve birbirini karşılıklı olarak etkileme süreçleri ile ilgili kavramlar söz, dil- edebiyat, ant, sözleşme, emir, öğüt başlıkları altında gruplandırılmıştır.

2.1.12.1. Sözle İlgili Kavram Alanı: Sözle ilgili aynı bilgi alanına ait kavram alanı içerisinde 19 sözcük değerlendirilmiştir. 15 sözcük Arapça, 4 sözcük Türkçedir.

‘alāmet (Ar.) 7, beyān (Ar.) 2, cevab (Ar.) 7, faśīh (Ar.) 1, haber (Ar.) 5, h̄isāb (Ar.) 11, qavl (Ar.) 4, kelām (Ar.) 1, kelecı 7, kıśśā (Ar.) 1, münāzara (Ar.) 6, naśīhat (Ar.) 5, rivāyet (Ar.) 98, selām (Ar.) 12, śoħbet (Ar.) 3, śoru 1, söz 41, sözlü 1, su‘āl (Ar.) 2.

Qavl (Ar.), kelam (Ar.), kelecı, söz; śoru, su‘āl (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde.

2.1.12.2. Dil ve Edebiyatla İlgili Kavram Alanı: Dil ve edebiyatla ilgili aynı bilgi alanına ait kavram alanına dâhil 15 sözcük vardır. 11 sözcük Arapça, 4 sözcük Türkçedir.

beyit (Ar.) 1, biti 8, dil 32, eşer (Ar.) 1, harf (Ar.) 3, kelime (Ar.) 2, levh (Ar.)1, nüsha (Ar.) 1, türkice 1, yazı 1, teşbih (Ar.) 1, elif (Ar.) 4, mim (Ar.) 3, nün (Ar.) 3, vav (Ar.) 1.

Harfle ilgili anlam birimciğin kavram alanı içerisinde harf (Ar.), elif (Ar.), mim (Ar.), nün (Ar.), vav (Ar.) sözcükleri vardır.

2.1.12.3. Sözleşmeyle İlgili Kavram Alanı: Ant, sözleşmeyle ilgili eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde 2 sözcük Arapça, 1 sözcük Türkçedir.

ahit (Ar.) 1, and / ant 1, şart (Ar.) 1.

2.1.12.4. Emirle İlgili Kavram Alanı: Buyruk, emirle ilgili aynı bilgi alanına ait kavram alanına dâhil 4 sözcük vardır. 2 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 1 sözcük Türkçedir.

buyruk 9, emr (Ar.) 2, fermân (Far.) 5, icâzet (Ar.) 1.

Buyruk, emr (Ar.), fermân (Far.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde.

2.1.12.5. Öğütle İlgili Kavram Alanı: Öğütle ilgili aynı bilgi kavram alanına ait 4 sözcük vardır. 2 sözcük Arapça, 2 sözcük Türkçedir.

mevizat (Ar.) 1, naşih (Ar.) 1, öğüt 11, öğüci 1.

Mevizat (Ar.), öğüt; naşih (Ar.), öğüci eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde.

2.1.13. Hukukla İlgili Kavram Alanı: Genel olarak toplumu düzenleyen kurallar ile şeri (İslam hukukuyla ilgili) ilkeler ve toplum tarafından benimsenmiş davranış biçimlerini anlatan sözler hukuk kavram alanı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu alanda 21 sözcük bulunmaktadır. 11 sözcük Arapça, 1 sözcük Farsça, 10 sözcük Türkçedir.

âdil (Ar.) 3, afv (Ar.) 8, âzâd (Far.) 18, âzâdlık (Far.+T.) 1, âzâdlu (Far.+T.) 1, berî (Ar.)3, cezâ (Ar.) 1, danık 7, danıklık 1, davi (Ar.) 1, davici (Ar.+T.) 2, edeb (Ar.) 4, hadd (Ar.) 2, mîrâs (Ar.) 1, nafaqa (Ar.) 6, suç 4, suçlu 2, şer' (Ar.) 1, talâk (Ar.) 1, tanık 1, tanıklık.

Türkçe "+cI, +II, +IIK" yapım ekleriyle âzâd (Far.) > âzâdlu (Far.+T.) > âzâdlık (Far.+T.); danık > danıklık; davi (Ar.) > davici (Ar.+ T.); suç > suçlu; tanık > tanıklık aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.14. İlimle İlgili Kavram Alanı: Metinde ilimle ilgili kavram alanı içerisinde 34 sözcük tespit edilmiştir. 28 sözcük Arapça, 2 sözcük Farsça, 4 sözcük Türkçedir.

aķıl (Ar.) 21, aķılsuz (Ar.+ T.) 1, âķil (Ar.) 2, âlim (Ar.) 21, ârif (Ar.)7, câhil (Ar.) 2, cehl (Ar.) 1, ceh(i)l (Ar.) 4, cehlüg (Ar.+T.) 1, faķih (Ar.) 2, fehm (Ar.)1, fıķih (Ar.) 1, fikr (Ar.) 5, hoca (Far.) 5, imâm (Ar.) 10, hadîs (Ar.) 2, hikmet (Ar.) 16, ilhâm (Ar.) 4, il(i)m (Ar.) 50, ilimsüz (Ar.+T) 1, kâmil (Ar.) 1, kelâm (Ar.) 1, mani (Ar.) 17, marifet (Ar.)24, mutâla (Ar.) 1, müctehid (Ar.) 1, müfessir (Ar.) 1, münevver (Ar.)1, nür (Ar.) 12, tefekkür (Ar.) 1, tefsir (Ar.) 1, ulemâ (Ar.) 1, üstâd (Far.) 1, ulu 32.

Âķil (Ar.), âlim (Ar.), ârif (Ar.), faķih (Ar.), hoca (Far.), imâm (Ar.), münevver, ulemâ (Ar.), üstâd (Far.), müctehid (Ar.), ulu sözcükleri ilim adamı anlam birimciği kavram alanı başlığı altındadır.

il(i)m (Ar.), hikmet (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almaktadır.

İlmî alanlarla ilgili anlam birimciğinin kavram alanı içerisinde fiqh (Ar.), hadîs (Ar.), kelâm (Ar.), tefsir (Ar.) bulunmaktadır.

Türkçe “+IİK, +sUz” yapım ekleriyle akıl (Ar.) > akılsuz (Ar. + T.); ceh (Ar.) > cehlüg (Ar. + T.); il(i)m (Ar.) > ilimsüz (Ar. + T) aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

2.1.15. Savaşla İlgili Kavram Alanı: Metinde tespit edilen savaşla ilgili aynı bilgi alanına ait kavram alanı içerisinde 16 sözcük bulunmaktadır. 4 sözcük Arapça, 3 sözcük Farsça, 9 sözcük Türkçedir.

ceng (Far.) 4, çeri 9, düşmân / düşmen (Far.) 24, gâlib (Ar.) 2, gâzâ (Ar.) 8, gâzâlık (Ar. + T.) 3, gâzî (Ar.) 5, gâzîlik (Ar. + T.) 4, leşker (Far.) 1, şavaş 1, kalkan 5, kamaç 2, kılıc / kılıc 3, silâh (Ar.) 1, ok 4, yay 1.

Çeri, leşker (Far.); ceng (Far.), şavaş, gâzâ (Ar.) eş anlamlı / yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almaktadır.

Türkçe “+IİK” yapım ekiyle gâzâ (Ar.) > gâzâlık (Ar. + T.); gâzî (Ar.) > gâzîlik (Ar. + T.) aynı kökten türemiş sözcüklerin oluşturduğu kavram alanları içerisinde yer almıştır.

Savaş gereçleriyle ilgili anlam birimciğinin kavram alanına ait 6 sözcük vardır. 1 sözcük Arapça, 5 sözcük Türkçedir.

kalkan 5, kamaç 2, kılıc / kılıc 3, silâh (Ar.) 1, ok 4, yay 1.

3. Sonuç

Kitâb-ı Güzide, bireysel veya toplumsal hayata yönelik İslami kuralların anlatıldığı bir ilmihal kitabıdır. IX. yüzyılda Ebu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Sarahşî tarafından Arapça kaleme alınmış, XIV. yüzyılda Mehmed bin Bâli tarafından Türkçeye aktarılmıştır. İslamiyet’in Türklerin yaşamına ve diline olan etkilerini gösteren önemli bir eserdir. Yazar; eserin anlaşılması için sade, anlaşılır bir dil kullanmaya çalışmış ve bu düşüncesini eserin giriş bölümünde ifade etmiştir. Bu amaçla eseri, Türk milletinin kültürel düzeyine ve söz varlığına uygun olarak aktarmıştır. Bu çalışmada, hayatın pek çok alanına ait bilgiler içeren eserde yer alan isim soylu sözcükler on beş kavram alanı içerisinde incelenmiştir. 719 sözcük on altı kavram alanı içerisinde; aynı bilgi alanına ait kavramlar, eş / yakın anlamlı kavramlar, aynı kökten türemiş kavramlar, ortak anlam birimciklerin oluşturduğu kavramlar, çağrışım ilişkilerinin oluşturduğu kavramlar başlıkları altında değerlendirilmiştir. Konularına göre tasnif ettiğimiz kavram alanları içerisinde yer alan sözcüklerin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1: Kavram Alanları

Kavram Alanları	Aynı Bilgi Alanına Ait Kavramlar	Eş / yakın Anlamlı Kavramlar	Aynı Kökten Türemiş Kavramlar	Ortak Anlam Birimciklerinin Oluşturduğu Kavramlar	Çağrışım İlişkilerinin Oluşturduğu Kavramlar
Allah	21		3		
Peygamber	38			30	2
Melek	6	2		3	

Niteleme Olumlu		16	10		34
Niteleme Olumsuz			7		17
Sevap-cennet	14	2	6		
Günah-cehennem	28	4	6		
İbadet	30	20	2		
Din Tasavvuf	42		2		
Zaman	26	9	2	18	4
Gök bilimi	14	3		6	
Coğrafya	18	7		17	
Hayvan	26			27	
Bitki	14			11	
Maden	2				
İnsan Bedeni	50	15	1		
Beslenme	16	7			
Giyim	7				
Eşya	19	4		8	
Miktar-ölçü	23	10	3		
Yer-yön	22	5	1		
Ticaret	21	3	4		
Kent-konut	11				
Yaşam	9	5	2		
Ölüm	18		4	10	5
Fiziksel ihtiyaç	5		3		
Yaradılış	18	6	3		
İnsan	5	4			
Toplumsal yaşam	12	3			
Akrabalık	19	14	3		
Tutsaklık	5				
Ünvan	6	4			
Meslek	9				
Söz	17	6			
Dil-edebiyat	15			5	
Ant-sözleşme		3			
Buyruk-emir	4	3			
Öğüt	4	3			
Hukuk	21	6			

İlim	32	2	3	14
Savaş	16	5	2	
Toplam	663	171	67	149

Yukarıda beş grupta incelediğimiz kavram alanlarına ait sayısal veriler ifade edilmiştir. Konular 46 bâbda açıklandığı için her bâbda kullanılan sözcükler farklılık göstermiştir. Bu nedenle aynı bilgi alanına ait kavram alanı en fazla kullanılan kavram alanı olmuştur. İslam dinine ait Arapça ve Farsça 67 kavram Türkçe yapım ekleri kullanılarak aynı kökten türemiş kavramlar içerisinde yer almıştır. Bunlardan kökeni Arapça ve Farsça olan 36 sözcük yapım ekleri vasıtasıyla türetilmiştir. Eş / yakın anlamlı sözcüklerin kullanımı Arapça, Farsça sözcüklerin Türkçeye geçişi açısından dikkate değerdir. 171 sözcük bu kavram alanı içerisinde kullanılmıştır. Eş / yakın anlamlı sözcüklerin kullanımı ve Türkçe yapım ekleriyle türetilen kelime sayısı Türk dilinin yeni bir dinin söz varlığına uyumunu göstermiştir. Eş / yakın anlamlı sözcüklerin kullanımında bazı dinî kavramlarda Türkçede daha önce yer alan kavramlar tercih edilmiştir. Allah'ın isimleriyle ilgili kavramlarda Tanrı kelimesi 347, Çalap 28 kez kullanılmış, uçmak 44, cennet 11 kez; tamu 48, cehennem 11 kez kullanmıştır. Çağrışım ilişkileri yoluyla yapılan kavramlar en çok niteleme ve ünvanlarla ilgili sözcüklerde tespit edilmiştir.

Tablo 2: Köken Bakımından Sözcükler

Kavram Alanları	Arapça	Farsça	Türkçe	Soğdca
Allah	17	1	3	
Peygamber	38	1		
Melek	7	2		
Niteleme-Olumlu	14	4	15	
Niteleme-Olumsuz	8	1	8	
Sevap-cennet	4	1	8	1
Günah-cehennem	16	1	9	1
İbadet	26	4		
Din Tasavvuf	40	1	1	
Zaman	10	4	15	
Gök bilimi	3	1	10	
Coğrafya	3	1	14	
Hayvan	1	1	23	
Bitki	1	1	11	
Maden			2	
İnsan Bedeni	6	4	40	
Beslenme	9	1	6	
Giyim	4		3	
Eşya	5	6	8	
Miktar-ölçü	9	2	12	
Yer-yön	2		20	
Ticaret	5	2	15	

Kent-konut	3	4	4
Yaşam	3	1	5
Ölüm	8	2	9
Fiziksel İhtiyaç	1		3
Yaradılış	12	3	4
İnsan	3		2
Toplumsal Yaşam	9		3
Akrabalık	3	2	14
Tutsaklık	1	2	2
Ünvan	2	2	2
Meslek	2	1	5
Söz	15		3
Dil-edebiyat	11		4
Ant-sözleşme	2		1
Buyruk / emir	2	1	1
Öğüt	2		2
Hukuk	11	1	10
İlim	28	2	4
Savaş	4	3	9
Toplam	340	63	310
			2

Yazar, dönemine ait söz varlığını nüshaya yansıtmıştır. Dinî-ahlaki bir eserde isim soylu 310 Türkçe sözcüğe yer verirken Arapça 340, Farsça 63 sözcüğe yer vermiştir. Aktarma dinî bir eser olan *Kitâb-ı Güzîde*'de Arapça ile Türkçe sözcük sayısının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Bâblar iman, ibadet ve ahlak kavram alanları içerisinde gruplandırılmıştır. İman kavram alanı içerisinde 9, ibadet kavram alanı içerisinde 22, ahlak kavram alanı içerisinde 15 kavram anlatılmıştır. Metnin giriş bölümünde bâbların tanıtımında okuyucunun konuyu tanıyabilmesi için Arapça tamlama yerine bâbların Türkçe ifadelerini kullanmıştır. Bu bâblar açıklanırken Arapça tamlama şeklinde bâb sayısı ile birlikte verilmiştir. Bu bâblar: korku (el-ḥavf), dünyâyı bilmek (marifet'üd- dünyâ), kendözin bilmek (marifet'ül nef), şeytânı düşmen bilmek (adaveti's-şeytân), kazâyâ râzı olmak (rızâ bi'l-kazâ), süci içenler (uḳûbetü's-şâribü'l-ḥamr), dünyâ azluğı (kılletü'd-dünyâ), ölüm (zîkrü'l-mevt), dün namâzın kılmak (şevâbu's-salat-ül leyâl), dilsüz durmak (faḫlu's-semt), halkdan ayrulmak (ḫalvet), kendü aybın görmek (şuğul).

Oğuz Türkçesinin Anadolu'da yazı dili hâline gelmeye başladığı dönemde yazılmış eserlerden olan *Kitâb-ı Güzîde*, İslamiyet'i öğrenmeye ve yaşamaya çalışan Türklerin dil-düşünce-kültür ilişkisine bağlı olarak İslami kuralları sosyal hayatına nasıl uyguladığını gösteren bir eserdir. Yazar, Arapça ve Farsça kavramları Türkçenin dil süzgecinden geçirmiştir. Yeni öğrenilmiş bir dinle dilimize giren Arapça ve Farsça kavramları özümsemiş ve Türkçeyi kullanan insanların en rahat şekilde anlaması amacıyla eserinde sadeleştirerek kullanmaya çalışmıştır. Ayrıca dinî kavramların tanınması ve yayılması açısından önemli bir yere sahip olan eser, bu kavramların Türkçenin söz varlığı içerisinde nasıl olgunlaştığını ve yerleştiğini de

göstermektedir. Dinî kavramlar dışında kalan diğer kavram alanları içerisinde kullanılan sözcükler Türkçenin söz varlığı açısından zenginliğini ortaya koymaktadır.

Kısaltmalar

Ar.: Arapça

çev.: Çeviren

Far.: Farsça

Soğd.: Soğdca

s.: Sayfa

T.: Türkçe

TS: Türkçe Sözlük

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türk Diyanet Vakfı

Kaynaklar

- Aksan, D. (2016). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Çağrı, M. (1989). Ahlak. *İslam Ansiklopedisi* (C 2, s. 1-9) İstanbul: TDV Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1998). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. İstanbul: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Erdem, M. (1992). *Kitâb-ı Güzîde (76a-134a) inceleme-metin-sözlük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Filizok, R. (2005). *Metin analizi açısından kelimeler*. İzmir: Ege Edebiyat Yayınları.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim la sémantique*. (Berke Vardar, Çev.). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gürışık, B. (2013). *Türkiye Türkçesindeki bağımsız biçimbirimlerin anlamsal dağılımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Karaağaç, G. (2018). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karçığa, S. (2015). Dil eğitiminde ve öğretiminde kavram alanı sözlüklerinin önemi. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*. 2514-2524.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2018). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin temeli Oğuz Türkçesinin gelişimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Selçuk, M. (2018). *Malatya söz varlığı*. Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Sinanoğlu, M. (1999). İbadet. *İslâm Ansiklopedisi* (C19, s. 233-235). İstanbul: TDV Yayınları.
- Sinanoğlu, M. (2000). İman. *İslâm Ansiklopedisi* (C 22, s. 212-214). İstanbul: TDV Yayınları.

- Trier, J. (1969). *Kelime alanları ve kavram alanları üzerine*. (çev. Hüseyin Sesli) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 05.09.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Venderyes, V. J. (2001). *Dil ve düşünce*. (çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Weisgerber, L. (1968). *Dilbilim metot bilgisi*. (çev. Hüseyin Sesli). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Yılmaz H. ve Efe K. (2019). Behçet Necatigil'in "kan" şiirinde kavram alanları ve sözcük ağları. *The Journal Of Turkic Language And Literature Surveys (Tullis)*. 25-50.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yiğit, H. (2024). Kitâb-ı Güzîde'nin Viyana nüshası üzerine bir inceleme. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 21, 185-204.

Extended Abstract

Over time, words are transformed into concepts with general qualities related to a series of phenomena, entities or objects with common characteristics through a faculty that exists in the mind. It makes this transformation by going through the processes of realisation, generalisation, distinction, induction, definition and deduction of everything concrete and abstract. While concepts are separated and grouped according to their different characteristics, they form a horizontal and vertical field within themselves. These areas are met with the term conceptual field in linguistics. The conceptual field includes all the words in the vocabulary of a language, the new meanings that these words have acquired over time, and all the collocations they form together. Jost Trier developed this theory in 1931 by making use of the researches of linguists such as Saussure, R. M. Meyer and Walter Porzig on concept and conceptualisation. He analysed 1200 words belonging to the concepts of fiefdom and universality in the lexical field on the value of language in relation to the meaning dimension. Trier stated that he did not consider the words that people expressed during communication from a single aspect, but that each word he mentioned also evokes distant or close words in the mind. He stated that these associations of words constitute a kinship of concepts and that they constitute an organised whole, a tissue among themselves and within the pronounced word field or language sign. Trier also stated that words with a common conceptual field have a tight bond between each other and form the word area, word group, word cover like a mosaic.

Conceptual fields, which are in close relationship with semantics, reflect the characteristics of the culture of the language and express the world view of the society using that language by forming a linguistic field. While the conceptual fields in a literary text give information about the content of a fictional text in a special sense, they also give clues about the socio-cultural life of a nation in general. The fact that Turks have been interacting with different cultures and beliefs in different geographies for centuries has enabled Turkish to have a very rich treasure in terms of concepts and vocabulary. From the Orkhon Inscriptions, which are the first written documents, to the present day, the vocabulary of the Turkish language has come to the present day by changing and developing. Geographical, religious and cultural changes have deeply affected the concepts in Turkish language and shaped its vocabulary. Especially after the acceptance of Islam, the greatest reflection of religious, social and cultural changes has been on the Turkish language, and the words and concepts used in Turkish have shown a great change. After the acceptance of Islam, many Arabic and Persian concepts belonging to Islam entered Turkish in the works written and translated after the acceptance of Islam. The Turkish nation, which assimilated the words belonging to this concept world, then started to apply them to its life. This change was observed in the works written for a better understanding of Islam in the Old Anatolian Turkish Period.

In this study, the work *Kitâb-ı Güzîde*, which was transferred from Arabic to Turkish in the Old Anatolian Turkish Period, was analysed in terms of conceptual fields in lexicology. It is tried to reveal how the conceptual fields contribute to the processing of the subject and theme. In addition, the words in *Kitâb-ı Güzîde*, which is a work of translation, were separated according to their origins and frequency of use,

and the state of the vocabulary of the work written in the 14th century was revealed. The noun-derived words in the work were grouped according to the conceptual fields formed by synonyms / near synonyms, conceptual fields formed by words derived from the same root, conceptual fields formed by words belonging to the same field of knowledge, conceptual fields formed by common semantic units and conceptual fields formed by associative relations.

In conclusion, *Kitâb-ı Güzîde*, one of the works written in the period when Oghuz Turkish started to become a written language in Anatolia, is a work that shows how to apply Islamic rules to the social life of Turks trying to learn and live Islam, depending on the language-thought-culture relationship. The manuscript has passed Arabic and Persian concepts through the linguistic filter of Turkish. He assimilated the Arabic and Persian concepts that entered our language with a newly learnt religion and tried to use them by simplifying them in his work so that people using Turkish could understand them in the most comfortable way. In addition, the work, which has an important place in terms of the recognition and spread of religious concepts, has also shown how these concepts have developed and settled in the Turkish vocabulary. The words used in other conceptual fields other than religious concepts have revealed the richness of Turkish in terms of vocabulary.